

Prof. dr hab. Wanda Ronka-Chmielowiec
Wrocławska Akademia Biznesu Nauk Stosowanych
Wrocław ul. Ostrowskiego 22

**Recenzja rozprawy doktorskiej „Uwarunkowania edukacji
ubezpieczeniowej młodzieży w Polsce” przygotowanej przez mgr inż.
Monikę Łebkowską pod kierunkiem prof. dr hab. Tadeusza Szumlicza w
dziedzinie nauki: nauki społeczne, dyscyplina naukowa: polityka
publiczna. Praca powstała w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie w
Kolegium Ekonomiczno- Społecznym.**

Można stwierdzić, że wybrany przez Autorkę problem badawczy jest aktualny i przyszłościowy. Edukacja ekonomiczna, a szczególnie w dziedzinie finansów, jest w Polsce bardzo skromna i jednocześnie nie przygotowuje młodego pokolenia do poruszania się w życiu gospodarczym i korzystania z różnych nowych rozwiązań gospodarczych i nowych usług finansowych. Jednocześnie trzeba zauważyć, że w ostatnich latach, znacznie zwiększyła się dynamika rozwoju gospodarczego w wielu krajach świata. Pojawiły się nowe zjawiska takie jak globalizacja, szybki przepływ informacji, ogromny rozwój nowych technologii, co skutkuje nowymi wyzwaniami dla życia gospodarczego. Wiedza o gospodarce i przedsiębiorczości poprzednich pokoleń jest bardzo mała i nie ma tradycji edukacyjnej w Polsce. Edukacja młodych pokoleń jest bardzo ważna z uwagi na przyszłą ich aktywność gospodarczą i otwartość na nowe rozwiązania. Autorka głównie skoncentrowała swoje badania na ubezpieczeniach, przede wszystkim na edukacji ubezpieczeniowej. W związku z ogromnym rozwojem gospodarki i nowymi proponowanymi systemami emerytalnymi, jak również ze zmieniającą się polityką społeczną, ochroną osób starszych, zmianami demograficznymi, dłuższym trwaniem życia człowieka, nowymi technologiami i nowymi urządzeniami gospodarczymi pojawiają się nowe ryzyka, przed którymi ludzie starają się zabezpieczyć, między innymi poprzez korzystanie z usług ubezpieczeniowych. Stawia to kolejne nowe wyzwania przed przyszłymi pokoleniami. Stąd edukacja młodych ludzi zapoczątkowana podczas edukacji szkolnej jest

ważna. Stąd można stwierdzić, że wybór problemu badawczego przez Doktorantkę był trafny i w pełni uzasadniony.

Praca została napisana na 293 stronach. Ponadto zawiera spis schematów, tabel i wykresów oraz bibliografię. Dołączono również 3 aneksy: ankietę dla uczniów, scenariusz z badania fokusowego oraz ankietę dla nauczycieli. Bibliografia zawiera aktualne pozycje związane z tematem badawczym i liczy 150 pozycji oraz spis aktów prawnych i spis stron internetowych. Praca zawiera oprócz rozważań i uwag ogólnych o edukacji w tym szczególnie o edukacji ekonomicznej badania empiryczne Autorki oparte o badania ankietowe o aktualnym stanie edukacji ubezpieczeniowej. Przedmiotem rozprawy były przede wszystkim uwarunkowania edukacji ubezpieczeniowej na tle realizowanej w systemie szkolnym edukacji ekonomicznej, prowadzonej w polskich szkołach.

Doktorantka postawiła sobie jako cel pracy krytyczną ocenę istniejącej sytuacji w zakresie edukacji ubezpieczeniowej młodzieży szkolnej oraz rozważenie wszelkich uwarunkowań związanych z jej realizacją. Natomiast jako cel badawczy pracy było ustalenie stanu edukacji ubezpieczeniowej na podstawie badań, które zostały przeprowadzone wśród uczniów i nauczycieli szkół ponadpodstawowych w województwie mazowieckim.

Problemem badawczym pracy była analiza aktualnego stanu edukacji ubezpieczeniowej młodzieży, która jest wynikiem realizacji w systemie szkolnym wspomaganym przez działania pozaszkolnych instytucji państwowych i prywatnych. Tutaj badano jaki wpływ na kształtowanie u uczniów świadomości ryzyka towarzyszącemu człowiekowi w życiu gospodarczym i osobistym, jak również zarządzania tym ryzykiem ma stosowanie przezorności ubezpieczeniowej, zrozumienie wspólnoty ryzyka i znajomość oferty rynku ubezpieczeniowego i umiejętność korzystania z tej oferty.

Następnie w pracy przedstawiono wyniki przeprowadzonych badań i na tej podstawie próbowano określić wzorzec na przyszłość edukacji ubezpieczeniowej i określić pewne zmiany w realizacji tej edukacji, aby nauczyła przyszłe pokolenia jak radzić sobie z nowymi rodzajami ryzyka i nowymi wyzwaniami, które mogą pojawić się. Wykorzystane zostały następujące metody badawcze: studia literaturowe, publikacje książkowe, artykuły, informacje, akty prawne, opracowania internetowe z zakresu literatury przedmiotu dotyczące edukacji, zarządzania ryzykiem, istoty, znaczenia i stosowania ubezpieczenia. Wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, badań fokusowych i przeprowadzono ankietę wśród uczniów klas trzecich wybranych szkół ponadpodstawowych liceów ogólnokształcących i techników w województwie mazowieckim i ich nauczycieli. Badanie fokusowe przeprowadzono wśród młodzieży.

Autorka postawiła następującą tezę badawczą: edukacja ubezpieczeniowa młodzieży, obejmująca kształtowanie u uczniów świadomości ryzyka, sposobów postępowania z ryzykiem, przezorności ubezpieczeniowej oraz rozumienie ubezpieczeniowej wspólnoty ryzyka, zapewni w ich dorosłym życiu prywatnym i zawodowym umiejętne korzystanie z metody ubezpieczenia w zarządzaniu ryzykiem.

Zatem można stwierdzić, że wybór tematu badawczego i zdefiniowanie celów badań i tezy badawczej nie budzą wątpliwości.

Struktura pracy jest logiczna i przemyślana oraz została podporządkowana realizacji celów pracy oraz weryfikacji tezy badawczej.

Praca składa się z czterech rozdziałów, wstępu i zakończenia. Dwa pierwsze rozdziały mają charakter teoretyczno-opisowy, powstały na podstawie studiów literaturowych. Dotyczą edukacji ekonomicznej i edukacji ubezpieczeniowej w systemie szkolnym. Dwa następne zawierają badania własne i mają charakter empiryczny. Najpierw omówione zostały wyniki badań i następnie Doktorantka na podstawie przeprowadzonych badań i przemyśleń własnych przedstawiła propozycję edukacji ubezpieczeniowej w ujęciu modelowym.

Rozdział pierwszy stanowi wprowadzenie do pracy i został opracowany na podstawie badań literaturowych.. Autorka omówiła tutaj cele edukacji i określiła podstawowe pojęcia z nią związane. Następnie opisała system szkolny w Polsce i kolejne zmiany, jej strukturę oraz podstawy programowe realizowane w systemie szkolnym oraz przedstawiła stan polskiej edukacji w świetle badań międzynarodowych.

Dalsza część w tym rozdziale została poświęcona edukacji ekonomicznej młodzieży w systemie szkolnym. W tej części zostały omówione cele edukacji ekonomicznej oraz jej stan aktualny realizowany w systemie szkolnym.

Rozdział kończą postulowane kierunki zmian, w tym nowe nurty oraz rozważania na temat nowych kierunków krajowych i międzynarodowych dotyczących strategii, uwzględniające przemiany zachodzące w edukacji i znaczeniu przedsiębiorczości i rozwoju gospodarczego współczesnego świata.

Rozdział drugi skoncentrowany został na edukacji ubezpieczeniowej w systemie szkolnym. Tutaj jako pierwsze wyjściowe zagadnienie przedstawiona została istota edukacji ubezpieczeniowej. W tej części omówione zostały takie zagadnienia jak: istota ubezpieczenia, w tym niepewność, ryzyko, klasyfikacja ryzyk, ryzyka społeczne, zarządzanie

ryzykiem w tym ubezpieczenia jako jedna z metod zarządzania, klasyfikacja ubezpieczeń i ubezpieczenia społeczne.

Dalsza część rozdziału poświęcona została edukacji ubezpieczeniowej uwzględnionej w podstawach programowych systemu szkolnego. Tutaj omówiono edukację ubezpieczeniową na podstawie programowej przedmiotu „Podstaw Przedsiębiorczości” oraz przedmiotu „Wiedzy o społeczeństwie”, Jak również w innych przedmiotach np. „Geografia” oraz przedmiotach zawodowych.

Rozdział kończą uwagi związane z inicjatywą dotyczącą edukacji ubezpieczeniowej skierowanej do młodzieży prowadzoną i proponowaną przez instytucje publiczne i prywatne związane z rynkiem ubezpieczeniowym. W tej części uwzględniono i przedstawiono działania edukacyjne takich instytucji jak: Rzecznik Finansowy, Polska Izba Ubezpieczeń, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, inne instytucje publiczne oraz prywatne, w tym konkretne zakłady ubezpieczeń. Rozdział ten powstał na podstawie literatury przedmiotu, jak również materiałów źródłowych poszczególnych instytucji.

Rozdział trzeci stanowi część badawczą pracy. Przedstawione zostały założenia badania ankietowego i fokusowego, przeprowadzonego wśród uczniów i nauczycieli wybranych szkół ponadpodstawowych w województwie mazowieckim. Omówiona tutaj została metodologia badań, uzyskane wyniki oraz określono wnioski. Określono tutaj cel badań, grupę badawczą, przedmiot badań oraz organizację badań. Badania przeprowadzone zostały w styczniu 2022r. Do przeprowadzenia badań wytypowano szkoły ponadpodstawowe z miast województwa mazowieckiego, o zróżnicowanej liczbie mieszkańców, zróżnicowanym profilu kształcenia, były tutaj technika i licea, uczniów klas trzecich po szkole podstawowej i po gimnazjum. Badanie przeprowadzono w 7 szkołach i polegały one na przeprowadzeniu ankiet w formie papierowej oraz w formie on-line. W badaniach ilościowych wzięło udział 274 uczniów. Badania fokusowe przeprowadzono w 5 szkołach. W szkołach w których przeprowadzono wywiady jednocześnie przeprowadzono badania ankietowe wśród nauczycieli. Pytania skierowane do uczniów dotyczyły wiedzy i świadomości ryzyka i postępowania z tym ryzykiem, potrzeby ubezpieczenia, rozumienia wspólnoty ryzyka, metody ubezpieczenia, roli ubezpieczenia w zarządzaniu finansami i ryzykiem gospodarstw domowych oraz źródeł tej wiedzy. Ankieta dla nauczycieli związana była z zainteresowaniem uczniów i samych nauczycieli wiedzą ubezpieczeniową, warunkami realizacji edukacji ubezpieczeniowej w szkole, a także konkursów i inicjatyw związanych z tą tematyką. Rozdział ten kończy analiza wyników przeprowadzonych badań przedstawiona

na rysunkach i schematach wraz z komentarzami oraz przedstawione zostały wnioski z badań.

Rozdział czwarty jest autorski i powstał w wyniku przemyśleń Doktorantki i w wyniku przeprowadzonych badań, gdyż zawiera propozycje edukacji ubezpieczeniowej w ujęciu modelowym uwzględniając uwarunkowania jej zmian. Najpierw Autorka przedstawiła pożądany zakres szkolnej edukacji ubezpieczeniowej, proponuje program, wiedzę i umiejętności, potrzebne w przyszłości. Następnie omawia pożądane działania podmiotów uczestniczących w edukacji, czyli postawę nauczycieli, zaangażowanie uczniów, rolę rodziców, rolę szkoły i innych instytucji działających na rynku ubezpieczeniowym. Proponuje zmiany w zakresie edukacji ubezpieczeniowej zarówno w systemie szkolnym, jak również innych instytucji ubezpieczeniowych działających w praktyce. Tutaj proponowane są zmiany programowe w programie edukacji szkolnej i formy ich realizacji. Jednocześnie proponowane są różnego rodzaju inicjatywy ze strony instytucji państwowych i prywatnych zakładów ubezpieczeń. W tym miejscu Doktorantka zwraca uwagę na fakt, że obecnie zakłady ubezpieczeń koncentrują się głównie na działaniach marketingowych, a nie angażują się zupełnie w uczestniczenie i wspomaganie edukacji ubezpieczeniowej wśród młodzieży, która będzie w przyszłości ich klientami, czyli brakuje z ich strony działań strategicznych, które poprawiałyby wizerunek sektora ubezpieczeń w społeczeństwie. Innym problemem który tutaj pojawia się to edukacja w zakresie zabezpieczenia na starość a przede wszystkim uczestniczenia w systemie emerytalnym, są to działania strategiczne, do której młodzież nie jest dostatecznie przygotowana. Te problemy coraz bardziej narastają we współczesnym świecie. Rozdział czwarty kończy analiza wpływu edukacji ubezpieczeniowej młodzieży na funkcjonowanie rynku ubezpieczeniowego. W tym miejscu Autorka wymienia korzyści z edukacji ubezpieczeniowej zarówno dla strony popytowej i strony podażowej rynku ubezpieczeniowego, co uzasadnia konieczność rozwoju i stosowania edukacji ubezpieczeniowej w systemie szkolnym.

W zakończeniu Doktorantka podsumowuje poprzednie rozważania, zawiera postulowane kierunki zmian jak i konieczność prowadzenia i rozwój edukacji ubezpieczeniowej w systemie szkolnym, co powinno skutkować korzystnymi zmianami na rynku ubezpieczeniowym jak również zapewnić bezpieczeństwo przyszłego społeczeństwa, co daje możliwość rozwoju i roli ubezpieczeń w otaczającym mocno rozwijającym się życiu gospodarczym i funkcjonowaniu ludzi w przyszłym świecie.

Obecnie z obowiązku recenzenta pragnę przedstawić kilka następujących uwag i spostrzeżeń krytycznych, które mają charakter bardziej dyskusyjny:

- Pewną kontrowersję i dyskusję mogą budzić badania ankietowe, które dotyczyły tylko województwa mazowieckiego, co nie daje obrazu tego zjawiska związanego z edukacją ubezpieczeniową w całej Polsce. Autorka powinna uzasadnić wybór tego województwa.
- Edukacja ubezpieczeniowa może różnić się w różnych regionach Polski, jak również ciekawe byłyby wyniki badań uwzględniające wielkość miast, rodzaje szkół, specyfikę regionów, jak również interesujące byłoby porównanie z popytem i korzystaniem z usług ubezpieczeniowych w poszczególnych regionach, czy rzeczywiście lepsza edukacja wpłynęłaby na większy popyt.
- Wśród innych uwag, to zauważyłam nieprecyzyjną klasyfikację ryzyk w punkcie 2.1.1.6.
- W punkcie 2.1.1. o istocie ubezpieczenia Autorka wymienia zalety i wady ubezpieczenia, za mało uwag o wadach ubezpieczenia. Doktorantka stwierdza, że zaletą jest bezkonfliktowy charakter procedur odszkodowawczych, co w praktyce ubezpieczeniowej nie zawsze tak jest, o czym świadczą funkcjonujące kancelarie prawne zajmujące się konfliktami w procesie odszkodowawczym.

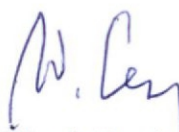
Pomimo tych powyższych dyskusyjnych uwag pragnę podkreślić pozytywne strony pracy:

- Bardzo trafny wybór obszaru badawczego, który jest przyszłościowy i ważny z uwagi na ogromną dynamikę zmian w życiu gospodarczym i społecznym.
- Badania przeprowadzone w pracy dają podstawy do dalszych rozszerzonych badań.
- Bardzo dobra i logiczna struktura pracy.
- Stosowane metody badawcze poprawne, na uwagę zasługuje rozdział trzeci i czwarty, który jest wkładem własnym Autorki i świadczy o przygotowaniu Doktorantki do dalszych badań.
- Cenne spostrzeżenie Doktorantki dotyczące małego zaangażowania w edukację ubezpieczeniową zakładów ubezpieczeń, co powinno być dla nich zadaniem strategicznym.
- Cel pracy w znacznej mierze został osiągnięty.
- Tekst pracy i język staranny, z małymi błędami literowymi.

- Bogata literatura, która zawiera 150 pozycji bibliograficznych oraz kilkadziesiąt pozycji internetowych i regulacji prawnych.
- Jest to jedna z pierwszych prac poświęcona tym zagadnieniom.

Ostatecznie w konkluzji rozprawę doktorską Pani mgr inż. Moniki Łebkowskiej oceniam bardzo dobrze i popieram nadanie Jej stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie polityka publiczna na podstawie przepisów dotychczasowych (Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, Dz.U. nr 65 poz.595 z późniejszymi zmianami).

Wrocław 28.09.2023

Prof. dr hab. Wanda Ronka-Chmielowiec

Prof. dr hab. Wanda Ronka-Chmielowiec
Wrocławska Akademia Biznesu Nauk Stosowanych
Wrocław ul. Ostrowskiego 22

**Recenzja rozprawy doktorskiej „Uwarunkowania edukacji
ubezpieczeniowej młodzieży w Polsce” przygotowanej przez mgr inż.
Monikę Łebkowską pod kierunkiem prof. dr hab. Tadeusza Szumlicza w
dziedzinie nauki: nauki społeczne, dyscyplina naukowa: polityka
publiczna. Praca powstała w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie w
Kolegium Ekonomiczno- Społecznym.**

Można stwierdzić, że wybrany przez Autorkę problem badawczy jest aktualny i przyszłościowy. Edukacja ekonomiczna, a szczególnie w dziedzinie finansów, jest w Polsce bardzo skromna i jednocześnie nie przygotowuje młodego pokolenia do poruszania się w życiu gospodarczym i korzystania z różnych nowych rozwiązań gospodarczych i nowych usług finansowych. Jednocześnie trzeba zauważyć, że w ostatnich latach, znacznie zwiększyła się dynamika rozwoju gospodarczego w wielu krajach świata. Pojawiły się nowe zjawiska takie jak globalizacja, szybki przepływ informacji, ogromny rozwój nowych technologii, co skutkuje nowymi wyzwaniami dla życia gospodarczego. Wiedza o gospodarce i przedsiębiorczości poprzednich pokoleń jest bardzo mała i nie ma tradycji edukacyjnej w Polsce. Edukacja młodych pokoleń jest bardzo ważna z uwagi na przyszłą ich aktywność gospodarczą i otwartość na nowe rozwiązania. Autorka głównie skoncentrowała swoje badania na ubezpieczeniach, przede wszystkim na edukacji ubezpieczeniowej. W związku z ogromnym rozwojem gospodarki i nowymi proponowanymi systemami emerytalnymi, jak również ze zmieniającą się polityką społeczną, ochroną osób starszych, zmianami demograficznymi, dłuższym trwaniem życia człowieka, nowymi technologiami i nowymi urządzeniami gospodarczymi pojawiają się nowe ryzyka, przed którymi ludzie starają się zabezpieczyć, między innymi poprzez korzystanie z usług ubezpieczeniowych. Stawia to kolejne nowe wyzwania przed przyszłymi pokoleniami. Stąd edukacja młodych ludzi zapoczątkowana podczas edukacji szkolnej jest

ważna. Stąd można stwierdzić, że wybór problemu badawczego przez Doktorantkę był trafny i w pełni uzasadniony.

Praca została napisana na 293 stronach. Ponadto zawiera spis schematów, tabel i wykresów oraz bibliografię. Dołączono również 3 aneksy: ankietę dla uczniów, scenariusz z badania fokusowego oraz ankietę dla nauczycieli. Bibliografia zawiera aktualne pozycje związane z tematem badawczym i liczy 150 pozycji oraz spis aktów prawnych i spis stron internetowych. Praca zawiera oprócz rozważań i uwag ogólnych o edukacji w tym szczególnie o edukacji ekonomicznej badania empiryczne Autorki oparte o badania ankietowe o aktualnym stanie edukacji ubezpieczeniowej. Przedmiotem rozprawy były przede wszystkim uwarunkowania edukacji ubezpieczeniowej na tle realizowanej w systemie szkolnym edukacji ekonomicznej, prowadzonej w polskich szkołach.

Doktorantka postawiła sobie jako cel pracy krytyczną ocenę istniejącej sytuacji w zakresie edukacji ubezpieczeniowej młodzieży szkolnej oraz rozważenie wszelkich uwarunkowań związanych z jej realizacją. Natomiast jako cel badawczy pracy było ustalenie stanu edukacji ubezpieczeniowej na podstawie badań, które zostały przeprowadzone wśród uczniów i nauczycieli szkół ponadpodstawowych w województwie mazowieckim.

Problemem badawczym pracy była analiza aktualnego stanu edukacji ubezpieczeniowej młodzieży, która jest wynikiem realizacji w systemie szkolnym wspomaganym przez działania pozaszkolnych instytucji państwowych i prywatnych. Tutaj badano jaki wpływ na kształtowanie u uczniów świadomości ryzyka towarzyszącemu człowiekowi w życiu gospodarczym i osobistym, jak również zarządzania tym ryzykiem ma stosowanie przezorności ubezpieczeniowej, zrozumienie wspólnoty ryzyka i znajomość oferty rynku ubezpieczeniowego i umiejętność korzystania z tej oferty.

Następnie w pracy przedstawiono wyniki przeprowadzonych badań i na tej podstawie próbowano określić wzorzec na przyszłość edukacji ubezpieczeniowej i określić pewne zmiany w realizacji tej edukacji, aby nauczyła przyszłe pokolenia jak radzić sobie z nowymi rodzajami ryzyka i nowymi wyzwaniami, które mogą pojawić się. Wykorzystane zostały następujące metody badawcze: studia literaturowe, publikacje książkowe, artykuły, informacje, akty prawne, opracowania internetowe z zakresu literatury przedmiotu dotyczące edukacji, zarządzania ryzykiem, istoty, znaczenia i stosowania ubezpieczenia. Wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, badań fokusowych i przeprowadzono ankietę wśród uczniów klas trzecich wybranych szkół ponadpodstawowych liceów ogólnokształcących i techników w województwie mazowieckim i ich nauczycieli. Badanie fokusowe przeprowadzono wśród młodzieży.

Autorka postawiła następującą tezę badawczą: edukacja ubezpieczeniowa młodzieży, obejmująca kształtowanie u uczniów świadomości ryzyka, sposobów postępowania z ryzykiem, przezorności ubezpieczeniowej oraz rozumienie ubezpieczeniowej wspólnoty ryzyka, zapewni w ich dorosłym życiu prywatnym i zawodowym umiejętne korzystanie z metody ubezpieczenia w zarządzaniu ryzykiem.

Zatem można stwierdzić, że wybór tematu badawczego i zdefiniowanie celów badań i tezy badawczej nie budzą wątpliwości.

Struktura pracy jest logiczna i przemyślana oraz została podporządkowana realizacji celów pracy oraz weryfikacji tezy badawczej.

Praca składa się z czterech rozdziałów, wstępu i zakończenia. Dwa pierwsze rozdziały mają charakter teoretyczno-opisowy, powstały na podstawie studiów literaturowych. Dotyczą edukacji ekonomicznej i edukacji ubezpieczeniowej w systemie szkolnym. Dwa następne zawierają badania własne i mają charakter empiryczny. Najpierw omówione zostały wyniki badań i następnie Doktorantka na podstawie przeprowadzonych badań i przemyśleń własnych przedstawiła propozycję edukacji ubezpieczeniowej w ujęciu modelowym.

Rozdział pierwszy stanowi wprowadzenie do pracy i został opracowany na podstawie badań literaturowych.. Autorka omówiła tutaj cele edukacji i określiła podstawowe pojęcia z nią związane. Następnie opisała system szkolny w Polsce i kolejne zmiany, jej strukturę oraz podstawy programowe realizowane w systemie szkolnym oraz przedstawiła stan polskiej edukacji w świetle badań międzynarodowych.

Dalsza część w tym rozdziale została poświęcona edukacji ekonomicznej młodzieży w systemie szkolnym. W tej części zostały omówione cele edukacji ekonomicznej oraz jej stan aktualny realizowany w systemie szkolnym.

Rozdział kończą postulowane kierunki zmian, w tym nowe nurty oraz rozważania na temat nowych kierunków krajowych i międzynarodowych dotyczących strategii, uwzględniające przemiany zachodzące w edukacji i znaczeniu przedsiębiorczości i rozwoju gospodarczego współczesnego świata.

Rozdział drugi skoncentrowany został na edukacji ubezpieczeniowej w systemie szkolnym. Tutaj jako pierwsze wyjściowe zagadnienie przedstawiona została istota edukacji ubezpieczeniowej. W tej części omówione zostały takie zagadnienia jak: istota ubezpieczenia, w tym niepewność, ryzyko, klasyfikacja ryzyk, ryzyka społeczne, zarządzanie

ryzykiem w tym ubezpieczenia jako jedna z metod zarządzania, klasyfikacja ubezpieczeń i ubezpieczenia społeczne.

Dalsza część rozdziału poświęcona została edukacji ubezpieczeniowej uwzględnionej w podstawach programowych systemu szkolnego. Tutaj omówiono edukację ubezpieczeniową na podstawie programowej przedmiotu „Podstaw Przedsiębiorczości” oraz przedmiotu „Wiedzy o społeczeństwie”, Jak również w innych przedmiotach np. „Geografia” oraz przedmiotach zawodowych.

Rozdział kończą uwagi związane z inicjatywą dotyczącą edukacji ubezpieczeniowej skierowanej do młodzieży prowadzoną i proponowaną przez instytucje publiczne i prywatne związane z rynkiem ubezpieczeniowym. W tej części uwzględniono i przedstawiono działania edukacyjne takich instytucji jak: Rzecznik Finansowy, Polska Izba Ubezpieczeń, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, inne instytucje publiczne oraz prywatne, w tym konkretne zakłady ubezpieczeń. Rozdział ten powstał na podstawie literatury przedmiotu, jak również materiałów źródłowych poszczególnych instytucji.

Rozdział trzeci stanowi część badawczą pracy. Przedstawione zostały założenia badania ankietowego i fokusowego, przeprowadzonego wśród uczniów i nauczycieli wybranych szkół ponadpodstawowych w województwie mazowieckim. Omówiona tutaj została metodologia badań, uzyskane wyniki oraz określono wnioski. Określono tutaj cel badań, grupę badawczą, przedmiot badań oraz organizację badań. Badania przeprowadzone zostały w styczniu 2022r. Do przeprowadzenia badań wytypowano szkoły ponadpodstawowe z miast województwa mazowieckiego, o zróżnicowanej liczbie mieszkańców, zróżnicowanym profilu kształcenia, były tutaj technika i licea, uczniów klas trzecich po szkole podstawowej i po gimnazjum. Badanie przeprowadzono w 7 szkołach i polegały one na przeprowadzeniu ankiet w formie papierowej oraz w formie on-line. W badaniach ilościowych wzięło udział 274 uczniów. Badania fokusowe przeprowadzono w 5 szkołach. W szkołach w których przeprowadzono wywiady jednocześnie przeprowadzono badania ankietowe wśród nauczycieli. Pytania skierowane do uczniów dotyczyły wiedzy i świadomości ryzyka i postępowania z tym ryzykiem, potrzeby ubezpieczenia, rozumienia wspólnoty ryzyka, metody ubezpieczenia, roli ubezpieczenia w zarządzaniu finansami i ryzykiem gospodarstw domowych oraz źródeł tej wiedzy. Ankieta dla nauczycieli związana była z zainteresowaniem uczniów i samych nauczycieli wiedzą ubezpieczeniową, warunkami realizacji edukacji ubezpieczeniowej w szkole, a także konkursów i inicjatyw związanych z tą tematyką. Rozdział ten kończy analiza wyników przeprowadzonych badań przedstawiona

na rysunkach i schematach wraz z komentarzami oraz przedstawione zostały wnioski z badań.

Rozdział czwarty jest autorski i powstał w wyniku przemyśleń Doktorantki i w wyniku przeprowadzonych badań, gdyż zawiera propozycje edukacji ubezpieczeniowej w ujęciu modelowym uwzględniając uwarunkowania jej zmian. Najpierw Autorka przedstawiła pożądany zakres szkolnej edukacji ubezpieczeniowej, proponuje program, wiedzę i umiejętności, potrzebne w przyszłości. Następnie omawia pożądane działania podmiotów uczestniczących w edukacji, czyli postawę nauczycieli, zaangażowanie uczniów, rolę rodziców, rolę szkoły i innych instytucji działających na rynku ubezpieczeniowym. Proponuje zmiany w zakresie edukacji ubezpieczeniowej zarówno w systemie szkolnym, jak również innych instytucji ubezpieczeniowych działających w praktyce. Tutaj proponowane są zmiany programowe w programie edukacji szkolnej i formy ich realizacji. Jednocześnie proponowane są różnego rodzaju inicjatywy ze strony instytucji państwowych i prywatnych zakładów ubezpieczeń. W tym miejscu Doktorantka zwraca uwagę na fakt, że obecnie zakłady ubezpieczeń koncentrują się głównie na działaniach marketingowych, a nie angażują się zupełnie w uczestniczenie i wspomaganie edukacji ubezpieczeniowej wśród młodzieży, która będzie w przyszłości ich klientami, czyli brakuje z ich strony działań strategicznych, które poprawiałyby wizerunek sektora ubezpieczeń w społeczeństwie. Innym problemem który tutaj pojawia się to edukacja w zakresie zabezpieczenia na starość a przede wszystkim uczestniczenia w systemie emerytalnym, są to działania strategiczne, do której młodzież nie jest dostatecznie przygotowana. Te problemy coraz bardziej narastają we współczesnym świecie. Rozdział czwarty kończy analiza wpływu edukacji ubezpieczeniowej młodzieży na funkcjonowanie rynku ubezpieczeniowego. W tym miejscu Autorka wymienia korzyści z edukacji ubezpieczeniowej zarówno dla strony popytowej i strony podażowej rynku ubezpieczeniowego, co uzasadnia konieczność rozwoju i stosowania edukacji ubezpieczeniowej w systemie szkolnym.

W zakończeniu Doktorantka podsumowuje poprzednie rozważania, zawiera postulowane kierunki zmian jak i konieczność prowadzenia i rozwój edukacji ubezpieczeniowej w systemie szkolnym, co powinno skutkować korzystnymi zmianami na rynku ubezpieczeniowym jak również zapewnić bezpieczeństwo przyszłego społeczeństwa, co daje możliwość rozwoju i roli ubezpieczeń w otaczającym mocno rozwijającym się życiu gospodarczym i funkcjonowaniu ludzi w przyszłym świecie.

Obecnie z obowiązku recenzenta pragnę przedstawić kilka następujących uwag i spostrzeżeń krytycznych, które mają charakter bardziej dyskusyjny:

- Pewną kontrowersję i dyskusję mogą budzić badania ankietowe, które dotyczyły tylko województwa mazowieckiego, co nie daje obrazu tego zjawiska związanego z edukacją ubezpieczeniową w całej Polsce. Autorka powinna uzasadnić wybór tego województwa.
- Edukacja ubezpieczeniowa może różnić się w różnych regionach Polski, jak również ciekawe byłyby wyniki badań uwzględniające wielkość miast, rodzaje szkół, specyfikę regionów, jak również interesujące byłoby porównanie z popytem i korzystaniem z usług ubezpieczeniowych w poszczególnych regionach, czy rzeczywiście lepsza edukacja wpłynęłaby na większy popyt.
- Wśród innych uwag, to zauważyłam nieprecyzyjną klasyfikację ryzyk w punkcie 2.1.1.6.
- W punkcie 2.1.1. o istocie ubezpieczenia Autorka wymienia zalety i wady ubezpieczenia, za mało uwag o wadach ubezpieczenia. Doktorantka stwierdza, że zaletą jest bezkonfliktowy charakter procedur odszkodowawczych, co w praktyce ubezpieczeniowej nie zawsze tak jest, o czym świadczą funkcjonujące kancelarie prawne zajmujące się konfliktami w procesie odszkodowawczym.

Pomimo tych powyższych dyskusyjnych uwag pragnę podkreślić pozytywne strony pracy:

- Bardzo trafny wybór obszaru badawczego, który jest przyszłościowy i ważny z uwagi na ogromną dynamikę zmian w życiu gospodarczym i społecznym.
 - Badania przeprowadzone w pracy dają podstawy do dalszych rozszerzonych badań.
 - Bardzo dobra i logiczna struktura pracy.
 - Stosowane metody badawcze poprawne, na uwagę zasługuje rozdział trzeci i czwarty, który jest wkładem własnym Autorki i świadczy o przygotowaniu Doktorantki do dalszych badań.
 - Cenne spostrzeżenie Doktorantki dotyczące małego zaangażowania w edukację ubezpieczeniową zakładów ubezpieczeń, co powinno być dla nich zadaniem strategicznym.
 - Cel pracy w znacznej mierze został osiągnięty.
 - Tekst pracy i język staranny, z małymi błędami literowymi.

- Bogata literatura, która zawiera 150 pozycji bibliograficznych oraz kilkadziesiąt pozycji internetowych i regulacji prawnych.
- Jest to jedna z pierwszych prac poświęcona tym zagadnieniom.

Ostatecznie w konkluzji rozprawę doktorską Pani mgr inż. Moniki Łebkowskiej oceniam bardzo dobrze i popieram nadanie Jej stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie polityka publiczna na podstawie przepisów dotychczasowych (Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, Dz.U. nr 65 poz.595 z późniejszymi zmianami).

Wrocław 28.09.2023

Prof. dr hab. Wanda Ronka-Chmielowiec